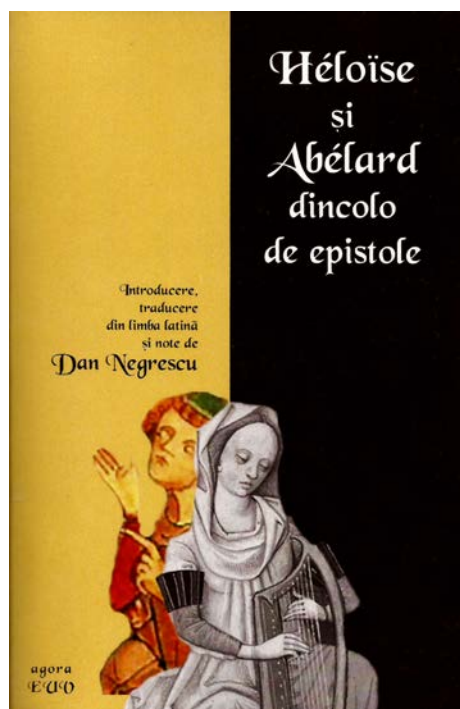

Antuza Genescu

Héloïse și Abélard dincolo de epistole¹

Héloïse și Abélard domină seria cuplurilor renumite în istorie prin caracterul pregnant cult al dragostei lor. Relația dintre cei doi evoluează de la fizic la intelectual, atingând, la final, pragul maturității filosofice și religioase, al unei constanțe care elimină definitiv componenta trupească în favoarea celei spirituale.

Îndrăgostiții sunt oameni, deci expuși păcatului. Seducătorul Abélard este mai înclinat spre patimi decât sedusa Héloïse. El se consideră, după disputa cu Anselm din Laôn, singurul filosof din lume. Nu se poate trece cu vederea peste faptul că suferă de afecțiunea cronică a laudei de sine, ușor de diagnosticat chiar din *Epistola I*, în virtutea conflictelor sale perpetuate deliberat cu profesorul Guillaume de Champeaux. Abélard recunoaște singur că nu se teme că i-ar putea fi afectat viitorul și astfel scapă de sub propriul control, renunțând la cumpătare în favoarea „poștei” și mărturisind-o fără a se menaja: „cu cât progresam în filosofie sau în studiul sacralului, cu atât mă îndepărtam mai mult de filosofi și sfinți, prin murdăria vieții.”

Două sunt jaloanele existențiale ale lui Abélard, subliniate clar de apostolul Paul, pe care îl pomenește chiar el: „Dar știința umflă, pe când iubirea edifică” (I Corinteni, 8:1). De fapt, Abélard citează doar prima parte din verset: „Știința te umple de sine”. Este plin de știință, întrucât știința îl umple, dar și plin de sine, fiindcă se umflă... în pene. Este un îngâmfat inveterat, căci el, Abélard, de îngâmfare mărturisită suferă și se plânge, nu de a fi acumulat prea multă filozofie sau teologie. Iar pedeapsa și-o primește, după cum iarăși declară deschis, de la „soarta sucită”, ea oferindu-i ocazia care îl va edifica, dar îl va și culca la pământ — iubirea sa cu Héloïse, a cărei „replică” elegantă o regăsim tot la Sfântul Paul, în versetul următor: „Dacă cineva crede că știe ceva, încă nu a cunoscut cum trebuie să cunoască” (I Corinteni, 8:2).

1. Introducere, traducere din limba latină și note de Dan Negrescu, Editura Universității de Vest, colecția *Agora*, Timișoara, 2016

Nu ne aflăm în fața unei lecturi ușoare, a unei narațiuni epistolare dedicate iubirii necuvenite dintre un bărbat și o femeie, cu accesoriile ei prea bine cunoscute: copilul nelegitim care impune căsătoria părinților, familia fetei, care se răzbună prin pedepsirea fizică cruntă a bărbatului, despărțirea, izolarea, oprobriul, rușinea, umilința. Acțiunea, deși firavă, e inserată printre dezbatere sofisticate, deci destul de greu de urmărit, dacă ești un cititor care pretinde să înțeleagă și să rețină fiecare etapă parcursă de cuplul erudit. Abélard și Héloïse, chiar căsătoriți, sunt nevoiți să trăiască despărțiți, mutându-se de la o abație la alta, să-și mențină viu sentimentul de dragoste vinovată în ciuda interminabilelor polemici teologice și filosofice, pentru că nu sunt doar un bărbat și o femeie, ci ei înșiși filosofi și scriitori. Nu avem de-a face cu un cuplu obișnuit, nici cu o iubire care să urmeze o traiectorie consacrată spre un final trist. Cei doi nu urmăresc scopul clasic și egoist de a fi fericiți în pofida legăturii lor necuviincioase în ochii lumii. Sunt credincioși din adâncul sufletului și, iubindu-L pe Dumnezeu, vor ca El să le legifereze iubirea. Aceasta este condiția cu care ar accepta, probabil, să ducă un trai împreună. Dar, cum această condiție nu o pot impune, alege fiecare să se îndrepte către Dumnezeu pe drumuri separate, deplasându-se, cum am spus, de la un lăcaș sfânt la altul, în căutarea liniștii spirituale. Poate că Héloïse o găsește, măcar temporar, pentru că ea beneficiază de admirația episcopilor, care o iubesc ca pe o fiică, a abaților, care văd în ea o soră, și a laicilor, care o privesc ca pe o mamă. Numai Abélard vede în ea o iubită, dar și el ajunge să o numească soră întru Christos la un moment dat. Până la urmă, se vor pierde unul pe altul în favoarea lui Christos.

Credință, știință, iubire și inconștiență, așadar, la Abélard, care nu se abate de la hotărârea de a se căsători cu Héloïse după ce li se naște fiul botezat de mamă Astralabius. Credință, știință, iubire și umilință generată de un altruism exagerat la Héloïse, care e cerebrală și profetică, anticipând soarta lor de cuplu devenit legitim doar în taină și abia după consumarea „poftei”: taina devenind publică, prăbușirea lor va însemna că vor avea de îndurat o suferință cel puțin la fel de mare ca iubirea care a provocat-o. Nu Dumnezeu e cel care pedepsește în cazul lor, ci invidia, îngustimea și răzbunarea omului, trăsături cel mai bine exprimate de comportamentul lui Fulbert, unchiul lui Héloïse.

Poate că am fi așteptat de la Héloïse un sentiment matern mai pregnant. Adresându-se lui Abélard, ea își asumă o suită de ipostaze (enumerându-le, implicit, și pe ale lui), dar nu și aceea de mamă: „Stăpânului său — dar și părintelui, soțului său — dar și fratelui, a sa *sclavă* — dar și *fiică*; lui Abélard, *soția* sa, dar și *soră*, Héloïse”. Enumerarea continuă peste câteva pagini, în aceeași epistolă, unde, ca pentru a-și justifica umilința care spuneam că o caracterizează, ea se dezvăluie cu inocență, definindu-și statutul și poate și rostul pe lume: „Nu am urmărit nici pactul căsătoriei, nici vreo zestre și, în sfârșit, m-am străduit să împlinesc nu plăcerile sau voințele mele, ci pe ale tale (după cum tu însuși știi). Iar dacă numele de soție pare mai sfânt și mai în putere, mie totuși cuvântul *prietenă* mi-a apărut mereu ca fiind mai plăcut; sau, dacă nu-l socotești revoltător, chiar cel de *amantă* sau *târfă*.”

Cu toată înfumurarea de care dă dovadă la început, Abélard e cel care face, în Epistola XVII, într-un act de maturitate religioasă deplină, o mărturisire de credință a Sfintei Treimi, absolut necesară și aducătoare de pace sufletească: „Cred în Tatăl și Fiul și Sfântul Spirit...” Neliniștea și nedreptățile pălesc în fața forței pe care i-o dă credința:

„Dacă izbucnește furtuna, nu mă tulbur; dacă bat vânturi, nu mă clatin, căci m-am întemeiat pe o stâncă de neclintit.” Este momentul în care Abélard, parcă urmând spusele Sfântului Paul, crede, știe și ajunge „să cunoască așa cum trebuie să cunoască.”

Aceste considerații nu sunt altceva decât ceea ce ne îndeamnă să facem titlul cărții: un excurs dincolo de epistole, pe tărâmul virtuților și defectelor celor doi eroi. Iar dacă acest excurs a reușit, măcar în parte, să exprime o părere, desigur, subiectivă, despre destinul a doi îndrăgostiți ajunși la maturitate spirituală prin știință și credință, „de vină” este măiestria cu care au fost traduse epistolele în limba română. În frazele lungi și înadins șerpuitoare, fără îndoială solicitante la traducere — și cum altfel, decât tipice latinei — se simte eleganța cuvintelor alese și îmbinate cu har. Tălmăcite de Dan Negrescu, epistolele lui Héloïse și Abélard se înscriu în colecția rară a panaceelor intelectuale.